

на неприятеля и нападението му отъ фланговетъ и тила, което и се случвало обикновено отъ едната или отъ другата страна, на едина или на двата фланга, и съдѣйствувало за побѣдата. А въ дѣйствиата на тѣжката пѣхота, на легиона и фалангата, едина противъ другата, се забѣлѣзва почти всѣкога еднакво простата фронтална, паралелна атака и само рѣдко въ косъ боенъ рѣдъ, толкова любимъ отъ Филлипа и Александра Македонски и отъ гърците отъ времето на Еламинонда, но не отъ едина отъ фланговетъ, а и отъ двата, въ видъ на щипци или клѣщи (келемволонъ), или отъ центра, въ видъ на клинъ (емволонъ). При това строя на легиона въ 3 линии пѣчето пжти ималъ значително и често рѣшително прѣимущество прѣдъ строя на фалангата, и само въ искуснитѣ рѣдѣ на Аннибала фалангата надвивала легиона. Но, въобщо казано, тактиката въ тѣзи война, както римската отъ страна на римлянитѣ, тѣй и грѣцката отъ страна на картагенцитѣ, не прѣдставлява нищо ново и забѣлѣжително, и тактическитѣ дѣйствия и на двѣтѣ страни, въ продължение на цѣлата война, значително отстѣпватъ на стратегическитѣ въ 2-та половина на войната, отъ страна на Аннибала и римлянитѣ въ южна Италия и на Сципиона въ Испания и особенно въ Африка.

Прѣслѣдванието на побѣдѣния слѣдъ боя, съ такова или подобно напъжение на сили и енергия, каквото виждаме у Александра Великий, въ тѣзи война било рѣдкость. Пѣчето пжти побѣдителя се ограничавалъ съ побѣдата въ боя, или и съ вземанието неприятелския лагеръ, или, освѣнъ това, съ близко прѣслѣдване на побѣдения съ конницата.

Въ полиорцетическо отношение,

т. е. обсадата и отбраната на укрѣпениѣтѣ градове, римлянитѣ въобщо стояли много по горѣ отъ картагенцитѣ и много тѣхни обсади, особено на Сиракуза отъ Марцелла, а сжщо на Капуа и Тарентъ, се отличаватъ съ голѣмо искусство и заслужватъ особенно внимание. Само отбраната на Сиракуза отъ Архимеда стои по горѣ отъ всички, и съ извънрѣдното си искусство още по вече възвишава обсадата и прѣвземанието на Сиракуза отъ Марцелла.

Въ заключение трѣбва да кажемъ, че отъ числото на всички римски полководци, които сж дѣйствували въ тѣзи война, най високо стоятъ: временно, въ прѣвитѣ години слѣдъ сражението при Канна — *Фабий*, като такъвъ, който турилъ прѣвото начало и основание на настѣпателно-отбранителната система за воденито на войната отъ римлянитѣ, но който послѣ не съотвѣтствувалъ вече на потребноститѣ на времето и обстоятелствата, — слѣдъ него *Марциалъ*, който турилъ прѣдѣлъ на Аннибаловитѣ побѣди, самъ го побѣждавалъ и взелъ Сиракуза, но особено *Сципионъ* достоенъ съперникъ на Аннибала, който рѣшилъ войната.

Колкото се касае до дѣйствиата на картагенцитѣ и на полководцитѣ имъ (освѣнъ Аннибала) въ тѣзи война, то за тѣхъ въобщо може да се каже, че тѣ значително отстѣпвали въ много отношения прѣдъ дѣйствиата на римлянитѣ на всичкитѣ театри на войната. Даже дѣйствиата на бесспорно най добритѣ, послѣ Аннибала, картагенски полководци, братята му, Аздрубалъ и Махонъ, не се отличаватъ съ особенно искусство, а нѣкои отъ тѣхъ, както се каза при изложението имъ, даже били съпряжени съ голѣми или малки погрѣшки. А слѣдъ смъртъта на